

КОГНІТИВНО-КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Комар О.С.

*Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, викладач
м. Умань, Україна*

COGNITIVE-COMMUNICATIVE APPROACH FOR NON-LINGUISTIC EFL STUDENTS TEACHING

Комар О.

*Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, lecturer
Uman, Ukraine*

DOI: [10.24412/3162-2364-2021-71-2-38-41](https://doi.org/10.24412/3162-2364-2021-71-2-38-41)

АНОТАЦІЯ

В статті обґрунтовано необхідність реалізації когнітивно-комунікативного підходу як одного з найбільш ефективних у навчанні іноземної мови на немовних спеціальностях. Визначено зв'язок між комунікативним і когнітивним підходами до організації лінгвістичної освіти, оскільки суттєві характеристики пізнавального процесу зумовлюються вивченням мови як засобу навчання, пізнання і комунікації. Представлено педагогічні умови та методи, щоб забезпечити успішну реалізацію даного підходу.

ABSTRACT

The article highlights the importance of implementation a cognitive-communicative approach as one of the most effective for non-linguistic efl students teaching. The connection between communicative and cognitive approaches to the organization of linguistic education is determined, as the essential characteristics of the cognitive process are determined by the study of language as a means of learning, cognition and communication. Pedagogical conditions and methods are presented to ensure the successful implementation of this approach.

Ключові слова: когнітивно-комунікативний підхід, іноземна мова, іншомовна комунікативна компетентність.

Keywords: cognitive-communicative approach, foreign language, foreign language communicative competence.

У сучасному світі роль іноземної мови як важливого інструменту передачі знань, а також соціальної інтеграції, міжкультурної взаємодії представників різних країн стає більш актуальною і значущою. Гарне володіння іноземною мовою розширює можливості не тільки фахівців конкретної сфери, а й студентів під час навчання в університеті. Наприклад, навчаючись, вони можуть брати участь в різних програмах паралельного навчання, стажування, отримання грантів провідних вузів по всьому світу.

Однією з важливих проблем під час навчання іноземної мови на немовних факультетах є різнорівнева підготовка випускників середніх шкіл, які продовжують навчання. Низький рівень їх мотивації, з одного боку, а з іншого – недостатня кількість практичних годин на освоєння дисципліни «Іноземна мова» і «Іноземна мова за професійним спрямуванням», підручників, розроблених за новими сучасними методиками; недостатнє розуміння викладачами практичного застосування підходів до навчання іноземних мов – всі ці факти роблять проблему іншомовної підготовки майбутніх фахівців немовних спеціальностей все більш актуальною.

Таким чином, метою нашого дослідження є обґрунтування ефективності когнітивно-комунікативного підходу, а також визначення педагогічних умов, методів, які сприятимуть його успішній реалізації в процесі навчання іноземної мови на немовних спеціальностях.

Як зауважують деякі дослідники (С. Волкова, Г.П. Курчаткіна, О.А. Курчаткіна, Мільруд, Т.Ю. Степанова, І.Р. Максимова, П.І. Образцов, О.Ю. Іванова) [1; 3-7], формування іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей повинна стати інтегральною частиною їх професійної підготовки. Іншомовна комунікативна компетентність передбачає оволодіння знаннями і вміннями, що допомагають діяти в конкретній іншомовній ситуації, а також сприяє формуванню міжкультурної компетентності особистості в поєднанні з її професійною діяльністю. Наприклад, основна компетентність, якою повинен оволодіти майбутній програміст при вивченні дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням», є загальнопрофесійна компетентність, яка передбачає готовність до комунікації в усній і письмовій формах іноземною мовою для вирішення завдань професійної діяльності. Одним з основних умінь тут виступає вміння будувати своє мовленнєву і немовленнєву поведінку відповідно до ситуації спілкування в письмовій та усній сферах міжкультурного професійного спілкування; виділяти на слух важливу інформацію, необхідну для міжособистісної і міжкультурної професійної взаємодії [1, с. 773].

Застосування комунікативного (комунікативно-орієнтованого) підходу в навчанні іноземних мов студентів немовних спеціальностей закладів

вищої освіти, безсумнівно, є ефективним способом формування професійної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх спеціалістів у певній галузі. Основні форми реалізації даного підходу були розроблені такими вченими, як І.Л. Бім, О.М. Леонтьєв, Є.І. Пассов, Г.В. Рогова та ін.

Відповідно до комунікативно орієнтованого підходу, навчальні стратегії вибудовуються в певній послідовності: від простого розпізнавання елементів іноземної мови, їх розуміння, запам'ятовування до самостійного відтворення цих елементів в різних комунікативних ситуаціях. Основною умовою реалізації даного підходу є постійне спілкування, моделювання реальних мовних ситуацій з урахуванням потреб цільових груп. У той же час, на думку П.І. Образцова, О.Ю. Іванової, цей підхід орієнтований на максимальне «занурення» студента в мовленнєву діяльність з відсутністю рідної мови [6, с. 38].

При реалізації комунікативного підходу в навчанні необхідний лексичний і граматичний мінімум для студентів різних спеціальностей визначається відповідними планами та програмами кожного вищого навчального закладу. Згідно з концепцією підходу, нові лексичні одиниці пояснюються викладачем без використання рідної мови: за допомогою синонімів, поясненням явища за допомогою міміки або жестів. Що ж стосується засвоєння граматичного матеріалу, то він також подається в мовних ситуаціях. Однак, на наш погляд, з огляду на різний рівень підготовки студентів, можна, а й іноді (в разі низького рівня володіння студентами мовою) необхідно, користуватися традиційними методами в навчанні студентів використанню граматично правильних структур. Іншими словами, застосування рідної мови для пояснення і закріплення матеріалу, а також тренувальних вправ на занятті може бути продуктивним і ефективним. Таким чином, при реалізації вищезгаданого підходу не слід недооцінювати важливість навчання граматично правильного мовлення. Основною метою навчання іноземної мови має бути розвиток не тільки комунікативних навичок у студентів, а й навичок граматичного аналізу для повноцінного оволодіння мовою. Отже, в освоєнні іноземної мови важливі усвідомленість і розуміння вживаних одиниць мови, а також формування здатності пояснити їх вибір і використання, що є основою когнітивного (свідомого) підходу [8, с. 98].

В даний час особливо важливим є зв'язок комунікативного підходу з когнітивним (пізнавальним) в навчанні аспектам і видам мовленнєвої діяльності. Новий підхід (когнітивно-комунікативний) враховує пізнавальні процеси і їх раціональне включення в механізми мовлення, що забезпечує гарне засвоєння і оволодіння мовним (лексико-граматичним) матеріалом. При цьому розвиваються пам'ять, творче мислення, механізми прогнозування, мовна здогадка і інші властивості і характеристики особистості. В результаті проведеного дослідження спостереження показують, що студент з пасивною позицією до навчання поступово стає

суб'єктом навчального процесу, наділений почуттям відповідальності за результат вивчення іноземної мови, а також тих навчальних умінь, які будуть сприяти розвитку його самостійності і в подальшому автономному вдосконаленні володіння іноземною мовою. Фактично реалізація даного підходу буде можлива, якщо викладач зможе створити педагогічні умови для проходження основних стадій пізнавального процесу (аналіз і систематизація накопичених раніше знань в даній сфері, а також виявлення, закріплення та практичне використання нових, виявлення недоліків, постановка завдань; висування гіпотез) [2, с. 117].

Когнітивно-комунікативний підхід до навчання є, з одного боку, теоретичним обґрунтуванням комунікативної методології навчання іноземних мов, тобто рішенням таких методологічних питань, як відбір, організація, послідовність вивчення лінгвістичного і мовного матеріалу і врахування комунікативних потреб тих, хто навчається, з іншого боку, з позицій когнітивізму, забезпечує усвідомлене засвоєння знань та інформації, задоволення і розвиток пізнавальних інтересів і запитів особистості, щоб освоювати іноземну мову на мінімально необхідному рівні.

Опираючись на праці методистів Г.П. Курчаткіна [3], Т.Ю. Степанова [7], Т.М. Юсупова [8], Р.П. Мільруд [4], І.Р. Максимова [5], ми виділяємо наступні педагогічні умови реалізації когнітивно-комунікативного підходу до навчання іноземної мови на немовних спеціальностях:

- врахування індивідуальності кожного студента: кожної особистості властиві певні природні здібності та навички спілкування, емоції і почуття, що формують набір якостей, від яких залежить процес комунікації і пізнання;
- мовленнєва спрямованість навчального процесу полягає в практичному застосуванні іноземної мови, тобто мова використовується як засіб спілкування. Чим реалістичніше буде дидактична ситуація, тим ефективніше буде використовуватися мова. Так, навчальний матеріал повинен бути побудований таким чином, щоб спонукати співрозмовників (студентів) до мовленнєвої діяльності;
- функціональність навчання, що передбачає застосування таких методів, які б дозволяли найбільш ефективно засвоювати і тренувати вживання лексичних одиниць і граматичних структур в мові, спонукати студентів до висловлення своїх думок, тобто активізувати мовленнєво-мисленнєву діяльність;
- ситуативність навчання, що передбачає відповідність навчального матеріалу спеціальності студентів;
- новизна навчального матеріалу, яка полягає в постійному оновленні та комбінуванні матеріалу з метою уникнення банального зазубрювання фраз і переходу до продуктивного говоріння [7, с. 84].

Таким чином, для формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності під час реалізації когнітивно-комунікативного підходу до

навчання та враховуючи сучасні вимоги до підготовки майбутнього фахівця, необхідно більш ретельно відбирати зміст мовного матеріалу, форми і способи його презентації; використання таких навчальних посібників, методів і прийомів у навчанні, які поєднували б пізнавальні, автентичні, професійно спрямовані тексти з творчими завданнями. Таким чином, ми пропонуємо наступний комплекс завдань, спрямованих на розвиток комунікативних навичок, що стимулюють пізнання студентів під час навчання основним видам діяльності: читанню, говорінню, аудіюванню та письму [4, с. 10].

Читання

1. Пошук інформації (ресурси бібліотеки університету, інтернету) як основа для виконання студентами різних завдань з усного мовлення та письма англійською мовою.

2. Читання різних автентичних текстів англійською мовою, що стосуються майбутньої професії, з теоретичних і практичних питань основних дисциплін, і отримання інформації для виконання творчих завдань, таких як презентації, проекти, розробка кейсів тощо.

Говоріння

1. Студенти готують і проводять англійською мовою різні види презентацій, бесід і доповідей, пов'язаних з їх майбутньою професійною діяльністю.

2. Дискусії з теоретичного і практичного матеріалу з елементами мозкового штурму.

3. Рольова гра з різних ситуацій професійного спілкування англійською мовою.

Аудіювання

1. Прослуховування автентичних коротких професійних лекцій, презентацій, бесід, доповідей англійською мовою з різних теоретичних і практичних питань, пов'язаних з професією; аналіз інформації та складання звіту про прослуханий матеріал у вигляді плану з ключовими словами і інші творчі усні та письмові в усному і письмові завдання.

2. Прослуховування фрагментів і уривків аудіозаписів професійного спілкування англійською мовою (дискусії, консультації). Після прослуховування студенту пропонується вирішити професійно значущі завдання (в усній і письмовій формі).

3. Прослуховування справжньої професійної інформації англійською мовою (You Tube, професійні сайти на англійській мові).

Письмо

1. Написання рефератів з теоретичних і практичних питань майбутньої професійної діяльності студентів.

2. Написання анотацій професійних текстів англійською мовою, які студенти читали або вивчали.

3. Написання звітів для усних виступів, які будуть представлені в рамках виконання різних навчальних завдань.

Слід зазначити, що навчання іноземним мовам в основному базується на принципі колективності навчання, який є одним з найважливіших принципів комунікативної складової когнітивно-комунікативного підходу. Це означає, що групова робота ор-

ганізована на основі співпраці. Основними перевагами групової, колективної роботи є підвищення рівня ефективності оволодіння мовленнєвими навичками; стимулювання пізнавальної активності студентів; забезпечення спілкування всіх учасників через безпосередні контакти; розігрування комунікативних ситуацій; координація дій, яка розвиває вміння прислухатися і співпрацювати з іншими.

В процесі групової роботи викладач стає не тільки ретранслятором знань, а й консультантом-помічником і організатором навчання. У даній ситуації викладач повинен володіти рівними правами з суб'єктом навчальної діяльності. Ця умова визначає необхідність реалізації диференційованого підходу до навчання, де враховуються індивідуальні особливості кожного студента, і суб'єктно орієнтованого, де всі учасники навчання є активними суб'єктами діяльності.

У цьому контексті доречно навести такий приклад: очевидно, що не всі студенти відчувають себе однаково комфортно під час групових дискусій, тому, щоб розкрити їх творчий потенціал, повинна здійснюватися робота в парах. Ще одним видом роботи може виступати індивідуальний проект, результати якого повинні бути представлені та обговорені. Завдяки такій різноманітності у виборі завдань всі студенти можуть брати активну участь в груповій роботі в аудиторії. В результаті підвищується ефективність засвоєння навчального матеріалу.

Вивчивши, проаналізувавши і систематизувавши теоретичний матеріал і власний практичний досвід, ми вирішили створити власний навчальний посібник, який би сприяв реалізації всіх вищезазначених умов, методів і видів активної діяльності студентів в процесі навчання іноземної мови за професійним спрямуванням.

Навчальний посібник English For Specific Purposes було створено в рамках програми навчання іноземної мови у сфері професійної комунікації для студентів факультету фізики, математики та інформатики.

Передбачається, що мовні моделі, форми, мовні засоби дають можливість студентам підвищити рівень володіння англійською мовою, розширити словниковий запас за фахом, повторити граматичні структури базового курсу. За допомогою цього курсу студенти можуть освоїти лексичний матеріал, систематизувати і активізувати мовні кліше і граматичні структури. Запропоновані вправи мають різноманітний характер і спрямовані на розвиток комунікативних навичок, навичок аналітичного читання та письма; активізацію навчально-пізнавальної діяльності, підвищення мотивації студентів до вивчення дисципліни.

Всі тексти, включені в цей посібник, взяті із сучасних підручників, посібників, інтернет-ресурсів і є професійно спрямованими. При виборі текстів ми орієнтувалися на ті теми, які вивчаються студентами в рамках основних спеціалізованих предметів. Весь підібраний матеріал був апробований в навчальному процесі ще до створення посібника.

Для підвищення мотивації, активізації роботи студентів в посібник були включені такі завдання, як проектна робота в малих групах, створення презентацій на основі графіків, діаграм, таблиць та іншої наочності з залученням інтернет-ресурсів, дискусії, мозковий штурм тощо. Що стосується самостійної роботи студентів для успішного засвоєння дисципліни «Іноземна мова за професійним», то для досягнення оптимального результату навчання при дефіциті аудиторного часу (одна пара на тиждень) в університеті активно застосовуються інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ). Іноземна мова є однією з перших дисциплін, на якій викладачі почали активно використовувати електронне навчання. На базі універсальної платформи Moodle були створені електронні освітні ресурси, метою яких є розширення можливостей навчального процесу. За допомогою системи дистанційного навчання Moodle реалізується спільна робота викладачів і студентів, а також активне навчання. Освітній контент ресурсу спрямований викликати інтерес і розвивати мотивацію до розвитку вже наявних мовних навичок і набуття нових. Таким чином, застосування ІКТ сприяє появі нової мотивації до отримання знань, а вони, в свою чергу, стають все більш доступними завдяки вільному доступу в інтернет.

Кожен електронний курс створюється викладачем, що веде дисципліну, і містить завдання на читання, граматику, аудіювання та говоріння. В основному самостійна робота пов'язана з темами основного навчального посібника і є його продовженням. Завдання онлайн розширюють можливості детальнішого опрацювання теми уроку, допомагають відпрацьовувати граматичні структури, мовні моделі та стійкі вирази, які стосуються цієї теми. Включення творчих завдань в курс, таких як створення презентації, кросвордів, постерів, глосаріїв, робить неоціненний внесок у розвиток творчої, активної особистості студента і одночасно залучає студентів в мовне середовище, тобто є одним з ефективних засобів підвищення мотивації студента до навчально-пізнавальної діяльності [3, с. 127].

Підводячи підсумки вищезазначеного, ми дійшли висновку, що необхідність реалізації когнітивно-комунікативного підходу полягає в тому, що когнітивна спрямованість вивчення мови, що здійснюється в комунікативній діяльності, сприяє розвитку мовної ініціативи, тобто пізнавальної діяльності, стимулюючи процеси сприйняття, категоризації та концептуалізації об'єктів. Когнітивно-комунікативний підхід в лінгвістичній освіті формує когнітивно-комунікативну компетентність за допомогою конструювання і розуміння висловлювань, їх сприйняття з точки зору мовця і слухача, психологічних процесів, які супроводжують мовну ситуацію.

Ефективна реалізація когнітивно-комунікативного підходу до навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей можлива при:

1) дотриманні таких умов: врахування індивідуальності кожного студента, мовна спрямованість, функціональність і ситуативність навчання;

2) ретельний вибір змісту мовного матеріалу, форм і способів його презентації безпосередньо на занятті, що передбачає впровадження сучасних, інтерактивних методів і форм, засобів навчання на заняттях з іноземної мови, що стимулюють спілкування студентів, креативність, рефлексивність, автономну діяльність;

3) створення нових навчальних посібників з урахуванням перерахованих вище умов, методів, а також електронних освітніх ресурсів, які пов'язані між собою і доповнюють один одного, що дозволяє студенту додатково, самостійно або спільно з викладачем вивчати мову, вдосконалювати свій рівень володіння мовою не тільки в навчальний, але і в будь-який зручний для нього час.

Література

1. Волкова Е.А. Категория «содержание обучения» в системе преподавания профессионально ориентированного иностранного языка и культуры // Молодой ученый. 2014. № 8 (67). С. 772–776.
2. Курчаткина Г.П., Курчаткина О.А. Некоторые аспекты обучения иностранному языку в неязыковом вузе // актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. 2015. № 5. С. 116–119.
3. Краснощекова Г.А. Принципы создания профессионально ориентированного учебного пособия по иностранным языкам для студентов инженерных специальностей // Вестн. Сев.-Кавказ. Фед. Унта. 2016. № 2(53). С. 126–131.
4. Мильруд Р.П., Максимова И.Р. Современные концептуальные принципы коммуникативного обучения иностранным языкам // иностр. Яз. В школе. 2000. № 4. С. 9–15.
5. Образцов П.И., Иванова О.Ю. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку на неязыковых факультетах вузов: учеб. Пособие / под ред. П.И. Образцова. Орел: Огу, 2005.
6. Степанова Т.Т. Специфика применения коммуникативного подхода в обучении иностранным языкам // интеграция образования. 2012. № 2. С. 37–41.
7. Юсупова Т.Г. Условия реализации когнитивно-коммуникативного подхода в процессе обучения иностранному языку в средней школе // Вестн. МГОу. Сер.: психологические науки. 2011. № 3. С. 83–86.
8. Щукин Н. Обучение иностранным языкам: учеб. Пособие. М.: Филоматис, 2007. С. 98–99.